
Η ζωή και το έργο της Δόμνας Σαμίου

της Μιράντας Τερζοπούλου
Λαογράφου-Εθνολόγου

Καλησπερίζω, με τη σειρά μου, τους παρευρισκόμενους, καλησπερίζω και τις οργανώσεις και θέλω κατ' αρχάς να τις συγχαρώ για την πρωτοβουλία τους να τιμήσουν τις δυο αυτές ξεχωριστές, αυτές τις δυο «ταγμένες» γυναίκες του ξεριζωμού, που όχι μόνο έφτιαξαν δικές τους ρίζες, αλλά φτιάξαν και έδαφος και λίπασμα και οξύγονο, για να απλώσουν τα κλωνάρια τους και να βλαστήσουν και να καρπίσουν εδώ στα ξένα χώματα.

Θέλω ακόμη να ευχαριστήσω τις οργανώτριες για την τιμή και τη χαρά που μου έκαναν να με καλέσουν, τη βραδιά αυτή, να μιλήσω για τη Δόμνα Σαμίου. Γιατί μου δίνουν την ευκαιρία να εκφράσω, εκτός από το κοινό αίσθημα ευγνωμοσύνης για την προσφορά της, και ένα προσωπικό αίσθημα ελάχιστης ανταπόδοσης προς εκείνη, που εδώ και χρόνια με τιμά με τη φιλία της και μου προσφέρει την απόλαυση μιας αδιατάρακτης και γόνιμης συνεργασίας στο χώρο που κι οι δυο αγαπάμε και πονάμε: στο χώρο της παραδοσιακής μουσικής.

Η προσωπικότητα της Δόμνας, με την σεμνότητα – μάλλον την ταπεινοφροσύνη – που τη διακρίνει, οδηγεί μια τέτοια προσπάθεια στην αμηχανία, κάνει τα όποια λόγια – όχι μόνο τις προσφωνήσεις – κενά και πομπώδη. Η Δόμνα δε θέλει λόγια, θέλει αντί-δράση στη δράση της. Όλη η ζωή της Δόμνας είναι δράση. Μια επικεντρωμένη, συστηματική, εμπνευσμένη δράση, διαποτισμένη από πάθος, όραμα, ταλέντο, μεράκι, φροντίδα. Αν η σχέση μας δεν είχε σφραγιστεί όχι μόνο απ' τους υπόγειους δεσμούς της κοινής μας καταγωγής αλλά και από κοινή σκληρή δουλειά, δεν θα βρισκόμουν σήμερα σ' αυτό το βήμα.

Όλα στη ζωή της Δόμνας μαρτυρούν πως στην προσωπική της ιστορία, στην καταγωγή της, στην ξεριζωμένη προσφυγιά της νιότης της, στις μνήμες από τη σκληρή ζωή και το βουβό πόνο των ανθρώπων ανάμεσα στους οποίους μεγάλωσε οφείλεται αυτή η άσβεστη δίψα, η φλόγα, η ακούραστη δύναμη, η συνεχής αναζήτηση που τη χαρακτηρίζουν, σαν αυτά να είναι η μόνη διαμαρτυρία

και η μόνη αντίσταση στη φθορά και στη λήθη, η μόνη εφικτή επανόρθωση εκείνης της μεγάλης, ανεπανόρθωτης καταστροφής.

Στο ίδιο προσφυγικό περιβάλλον με το οποίο μοιράστηκε τις κοινές συνθήκες μιας σκληρής ζωής αλλά και βαπτίστηκε στην ανθρωπιά, όταν ακόμη οι τραγικές εμπειρίες ήταν ανοιχτές πληγές, γαλουχήθηκε με τους ήχους της μικρασιατικής μουσικής, με τα δημοτικά τραγούδια που ήταν ακόμη γλώσσα ζωντανή, για να μιλούν μεταξύ τους με αυτά οι πικραμένοι, να κλαίνε, να γλεντούν και να θυμούνται. Εκεί γαλουχήθηκε και με τους ήχους της συνοικιακής εκκλησίας, που τόσο κοντά στεκόταν τότε στους ανθρώπους της, για να ακούν οι πονεμένοι τους ψαλμούς της, να τους λένε και να προσεύχονται και να παρηγοριούνται, μα πάνω απ' όλα να διδάσκονται γλώσσα και καλαισθησία.

Εκεί η Δόμνα έμαθε να λατρεύει το Όμορφο. Συνειδητά όχι το συμβατικά ωραίο, το κατά καιρούς θεωρούμενο ως ωραίο, αλλά το κυριολεκτικά «εξαιρετικό». Η ίδια έδωσε τον ορισμό – δεν ξέρω αν το θυμάται – σε κάποια συνέντευξή της πριν κάμποσα χρόνια. Τη ρωτάει ο δημοσιογράφος: «Τί είναι εξαιρετικό σ' αυτή τη ζωή;». Και η Δόμνα απαντά: «Ό,τι μας θυμίζει πως δεν υπάρχει μόνο ο κανόνας αλλά και η εξαίρεση. Και η εξαίρεση του κανόνα, χρυσέ μου, είναι το όμορφο!».

Όμορφο, το έχον μορφή. Και το έχον ψυχή. Όμορφο το εξαιρετικό, η εξαίρεση απ' τον κανόνα. Εξαίρεση απ' τον κανόνα αποτέλεσε πάντα και αποτελεί η Δόμνα, σταθερή όμως σ' αυτήν την εξαίρεση. Οι κανόνες παρέρχονται, η Δόμνα παραμένει και επιμένει. Επιμένει να αναζητά και να μας θυμίζει ξεχασμένες αξίες, ξεχασμένες μουσικές, την ξεχασμένη απλότητα, τον ξεχασμένο μας εαυτό. Να μας θυμίζει ότι τα πράγματα είχαν κάποτε μορφή που άντεχε στο χρόνο και ψυχή που μεταδιδόταν και μετέδιδε αξίες.

Έτσι η Δόμνα, ψάχνοντας παντού την κρυμμένη ομορφιά και τη σοφία των απλών πραγμάτων, προσπαθώντας

να μη χάσει μέσα στο γενικό ορυμαγδό το νόημα και το νόημα που μας συνδέει με το παρελθόν και την παράδοση, έγινε αυτό το πολύπλευρο και μοναδικό πλάσμα, φορέας και ταυτόχρονα καταγραφέας της παραδοσιακής μουσικής, ερμηνεύτρια των δημοτικών τραγουδιών και, ταυτόχρονα, μελετήτριά τους, συλλέκτρια και παραγωγός δίσκων, δασκάλα.

Ο Σίμων Καράς ήταν εκείνος που όχι μόνο διαμόρφωσε το ήδη σμιλεμένο απ' τους ανώνυμους δασκάλους πνεύμα της, τη φωνή και την τεχνική της, αλλά και που την έβαλε στο δρόμο της έρευνας και της γνώσης, ωθώντας την στην πολλαπλή αυτή καριέρα. Αφού αλώνισε απ' άκρου σ' άκρο την Ελλάδα, αφού εξοικειώθηκε με όλα τα μουσικά ιδιώματα, αφού απέκτησε τεράστια πείρα και σοφία από τους ανθρώπους και τα τραγούδια τους, από αποδέκτης και μελετητής της μουσικής έκφρασης άλλων δημιουργών έγινε η ίδια –παντρεύοντας τη γνώση με το θείο δώρο της μοναδικής φωνής της – ερμηνεύτρια, εκτελέστρια, αναδημιουργός, με τη σειρά της.

Με τις ζωντανές εμφανίσεις της τάρραξε τα νερά του μουσικού κατεστημένου και συντάρραξε τα νερά άτομα που την πρωτοάκουσαν και πρωτοαντίκρισαν το «εξαιρετικό» της φυσικής της παρουσίας.

Με τη δισκογραφική της δουλειά κατάφερε να «δαμάσει, σε μεγάλο βαθμό, τους νόμους της βιομηχανίας της κουλτούρας και να γίνει διαχρονική ερμηνεύτρια, δασκάλα, ακόμη και στη διαμεσολαβημένη αυτή σχέση με τους αποδέκτες της μουσικής της.

Αυτό είναι το σπουδαίο με τη Δόμνα, και μάλλον είναι αυτό που την ενδιαφέρει. Αν και εξαιρετική τραγουδίστρια, υπήρξε πάντα πρωτίστως δασκάλα και εμπυχωτρία των νέων στη στροφή τους προς την παράδοση, όπως βέβαια και των παλιότερων στην επανακάλυψή της.

Γιατί αυτό που πείθει, πάνω από όλα, και παρακινεί τους νέους είναι η πίστη και ο ιδεαλισμός, η αυθεντικό-

τητα και η ειλικρίνεια, η ανιδιοτέλεια και το πάθος. Και η Δόμνα τα διαθέτει όλα με το παραπάνω.

Αν και ο τρόμος της μπροστά στο χρόνο που φεύγει, κάνοντάς την να πιστεύει πως «δεν έχει κάνει ακόμη τίποτε», με πείθει πως η ίδια δεν το αντιλαμβάνεται, η Δόμνα Σαμίου έχει κάνει πάρα πολλά. Το «πολλά» αναφέρεται όμως μόνο σ' αυτά που μετριούνται, στην ποσότητα του έργου της. Το τί έχει κάνει, η ποιότητα δηλαδή, δυστυχώς ή ευτυχώς δεν μετριέται. Μάλλον δεν μετριέται με νούμερα και λέξεις.

Μετριέται στην ανταπόκριση του κόσμου, στη λατρεία την πραγματική με την οποία την περιβάλλουν οι απλοί άνθρωποι, όπου κι αν βρεθεί, στα πρόσωπα αυτών των «ανώνυμων» που την υποδέχονται και την αγκαλιάζουν σαν δικό τους άνθρωπο, στην εμπιστοσύνη με την οποία της καταθέτουν την πιο πολύτιμη περιουσία τους, τις μνήμες, την άγραφη ιστορία τους, τη μουσική τους.

Και η Δόμνα, που ξέρει τί σημαίνει να χάνεις, να στερείσαι, να ξεριζώνεσαι από το παρελθόν και την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου σου, έδειξε πως ξέρει πιο καλά απ' όλους μας και τούτο: ν' αγαπά, να σέβεται, να σώζει από τη φθορά την περιουσία των άλλων. Ακόμα κι όταν εκείνοι δεν ήξεραν την αξία τους, η Δόμνα έπαιρνε τα ανεκτίμητα κειμήλιά τους, τους ξανάδινε λάμψη και ζωή με την αγάπη της, για να τα επιστρέψει ταπεινά στους νόμιμους ιδιοκτήτες τους. «Τα σα εκ των σων». Με έναν πάντα και μόνο αυστηρό όρο ως ανταμοιβή: να μην τα εκφυλίσουν, να τα διαφυλάξουν και να τα κληροδοτήσουν σωστά σ' εκείνους που έρχονται.

Είθε οι καιροί και οι άνθρωποι να κατανοήσουν το νόημα της προσφοράς σου, Δόμνα. Εμείς, που γνωρίζοντάς σε γίναμε πλουσιότεροι – και θέλω να πιστεύω καλύτεροι – σ' ευγνωμονούμε και σ' ευχαριστούμε. Εσένα και τη συμπατριώτισσά σου με το διπλά τρυφερό όνομα. Με το σθένος και τη μεγαλωσύνη της γυναικείας ψυχής σας δίνετε νόημα σε γιορτασμούς σαν το σημερινό.